

Een schets van meertaligheid uit de onderwijspraktijk.

Jacqueline Brecher

Context

Rosj Pina is een joodse basisschool in Amsterdam Zuid op modern orthodoxe grondslag. De school biedt profaan basisonderwijs in het Nederlands en daarnaast worden leerlingen op Rosj Pina onderwezen in modern Hebreeuws (Ivriet) en Jahadoet (joodse cultuur, religie en geschiedenis), in totaal gaan zij 6 uur extra per week naar school in vergelijking met andere basisschoolleerlingen in Nederland. Het leerlingaantal ligt rond de 240 leerlingen per schooljaar.

De school heeft een grote instroom van leerlingen die ouders hebben die niet Nederlands-talig zijn, zowel NT2 – leerlingen als meertalige leerlingen. Meertaligheid is binnen Rosj Pina eerder de norm dan de uitzondering.

Op dit punt maak ik even een uitstapje naar het onderwerp ‘Joden en meertaligheid’.

Joden zijn met grote afstand de meest mobiele groep op de wereld. Ruim 25 % van de 16 miljoen Joden die thans in de wereld leven, wonen niet in het land waar ze geboren zijn. In Duitsland bijvoorbeeld is meer dan de helft van de eerste generatie Joden migrant (twee niet in Nederland geboren ouders). In Nederland is dat ruim 25 %.

Joods zijn betekent dat je meertalig bent in de figuratieve zin (uitspraak van rabbijn Jonathan Sacks, voormalig opperrabbin van de orthodoxe gemeentes in GB). Je spreekt de taal van je eigen cultuur en die van jouw omgeving. Dit concept is geworteld in het idee van de diaspora (de verstrooiing). Bij Joden is deze diaspora een constant proces. Je bent nooit thuis of wel je bent overal thuis. Joden zien acculturatie met behoud van eigen cultuur als onderdeel van hun eigen culturele identiteit. Taal is daarbij een middel.

Wat betekent dit voor de doelgroep en de onderwijs praktijk van Rosj Pina;

Op Rosj Pina is sprake van een homogene culturele identiteit (namelijk de joodse, waarbinnen uiteraard nuance verschillen bestaan die voor dit onderwerp minder relevant zijn). Iedere leerling krijgt profaan onderwijs in het Nederlands. Daarnaast beheerst elke leerling tenminste een andere taal namelijk het Ivriet, dat op school ook onderwezen wordt. Er wordt Ivriet geboden op twee niveaus, native en

non-native speakers. Onze leerlingen spreken thuis vaak meerdere talen, evt. naast Nederlands of het Ivriet. Wij hebben leerlingen uit Israël, uit meerdere Europese landen maar ook uit bijvoorbeeld Rusland, de Oekraïne en Turkije. Ruim 60 procent van onze leerlingen heeft tenminste één ouder die niet oorspronkelijk Nederlandstalig is. Voor Joodse kinderen is het gebruikelijk om met familie en vrienden conversaties te volgen en voeren in meerdere talen. Veel van onze leerlingen zijn al meerdere keren in hun leven verhuisd naar een ander land (en een andere taal).

Rosj Pina is geen wijkschool; onze leerlingen wonen in verschillende delen van de stad en zelfs buiten Amsterdam. Dit betekent dat er een grote sociale gelaagdheid is. Het opleidingsniveau van de ouders is zeer divers en dit betekent iets voor de taalrijkheid die thuis wordt geboden. Dus; hoewel onze leerlingen vaak meerdere talen spreken of begrijpen, is er een grote variatie in het niveau waarop deze talen worden beheerst en het taalsysteem van de leerlingen wordt aangesproken.

Praktijk

De school heeft een Nieuwkomers-klas voor NT2 leerlingen, en heeft daarnaast een Schakelklas voor leerlingen die een extra taalaanbod behoeven, na de Nieuwkomersklas of in verband met hun meertalige achtergrond en/of hun eventuele taalzwakke aanleg. De school biedt daarnaast nog ondersteuning binnen de basis- en extra ondersteuning van het SWV aan leerlingen met spraak-taalproblematiek.

Hoewel Nederlands de officiële voertaal is binnen de school, worden andere talen als communicatiemiddel gezien. Leerlingen die geen Nederlands spreken worden zo snel mogelijk opgenomen in de stamgroep van hun eigen leeftijd en gekoppeld aan een taalmaatje, een andere leerling die aansluit bij de oorspronkelijke taal van de Nieuwkomer. De leerkrachten ondersteunen het gebruik van de oorspronkelijke taal van de leerling als brug naar het leren van Nederlands (past bij de visie van JBO). Hiermee wordt getracht leerlingen een gevoel te geven dat zij welkom zijn en veilig (het maatje loopt met jou naar de leerkracht als er in de pauze op het plein een probleem ontstaat) en tegelijkertijd wordt meertaligheid hiermee verwelkomt als middel om Nederlands te leren.

Er wordt een expliciete verbinding gelegd op school tussen Nederlands en Ivriet, die ook zichtbaar is in de klassen. Bijvoorbeeld rond bepaalde thema's worden woorden in twee talen visueel gemaakt in de klas. Alle leerkrachten Ivriet, spreken ook Nederlands en ondersteunen waar nodig bij het afnemen van toetsen,

bijvoorbeeld bij de intake van Nieuwkomers. De gedragsregels in de school hangen door de school in twee talen (Nederlands en Ivriet), ondersteund door pictogrammen, hetzelfde geldt voor de bordjes die naar het toilet verwijzen of bepaalde teksten in onze schoolgids.

Echter:

op Rosj Pina worden minstens vier maal per jaar de leeropbrengsten van de individuele leerlingen gewogen en twee maal per jaar de leeropbrengsten van de gehele school. Al enige jaren vallen de lage scores op de toetsen taal- en woordenschat met name in de onderbouw op. Vanaf groep 5/6 trekken deze opbrengsten bij en vallen dan uiteindelijk bij onze schoolverlaters boven de gemiddelde Nederlandse norm.

Je zou kunnen zeggen dat onze meertalige leerlingen een enorme inhaalslag maken en dat dit mogelijk 'gewoon' bij hun meertaligheid hoort, dat zij met een vertraging hun Nederlandse woordenschat uitbreiden (hier leg ik meteen een vraag neer in dit gezelschap). Wij hebben echter besloten het als een signaal te zien dat ons woordenschatonderwijs met name in de onderbouw moet worden verbeterd. In maart 2017 is besloten in te zetten op het vak woordenschat binnen de school.

Rosj Pina werkt sinds schooljaar 2016-2017 volgens het concept van stichting Leerkracht. Er wordt door de leerkrachten in 3 Leerwerkteams, die dwars door de school zijn samengesteld (dus leerkrachten van, onderbouw, middenbouw, bovenbouw en managementteam, zowel profaan als joodse identiteit werken met elkaar aan thema's die deels door hen zelf worden voorgesteld deels door het schoolplan worden ingegeven.).

Deze Leerwerkteams hebben eerst onderzoek gedaan naar woordenschat-onderwijs aan meertalige leerlingen en hebben vervolgens een aantal interventies uitgetoetst, geëvalueerd en verbeterd. De leerkrachten gaan bij elkaar in de groep kijken om van elkaar te leren en elkaar feedback te geven.

Het inzetten van leerwerkteams is in mijn ogen een uiterst geschikt middel bij het verbeteren van woordenschatonderwijs, omdat goed woordenschatonderwijs valt of staat met leerkrachtvaardigheden. Onze meertalige leerlingen krijgen thuis niet altijd het impliciete en expliciete taalaanbod dat hun Nederlandstalige leeftijdsgenoten krijgen. Met andere woorden, er zijn bepaalde woorden die zij nooit thuis zullen horen of thuis in een rijke context aangeboden zullen krijgen. De school is voor hen de omgeving bij uitstek waar ze Nederlands leren, de hele dag door, van hun leerkrachten (daarnaast worden ouders wel aangemoedigd buiten

school Nederlands aan te bieden; sportclubs, luisterboeken, films, computer etc).

Op dit moment zijn er afspraken gemaakt per bouw (dus per leeftijdscategorie) hoeveel nieuwe woorden leerlingen per week aanleren, hoe vaak woorden moeten worden aangeboden en herhaald per leeftijdscategorie en de verschillende manieren waarop deze woorden moeten worden aangeleerd (dus niet alleen auditief, maar ook visueel en via samenwerkings- en spelvormen). Daarbinnen wordt gedifferentieerd op drie niveaus, naast het gemiddelde niveau van de klas, zijn er leerlingen die sneller de aangeboden woorden oppakken en moeilijkere woorden aankunnen en leerlingen die meer instructie en herhaling nodig hebben. De taalzwakke leerlingen krijgen buiten de groep extra instructie of preteaching in de Schakelgroep of de Op Maat Groep (andere passend onderwijs groep).

Leerkrachten kiezen bewust voor woordenschat-woorden die nodig zijn voor het dagelijkse algemene gebruik en passen bij het niveau van de leerlingen en woordenschatwoorden die tot de schooltaal behoren. Hierbij wordt deels gebruik gemaakt van de methode (Staal) en deels van eigen woordenschatlijsten (bijvoorbeeld voor rekentaal). In de groepen worden wekelijks kleine woordenschat-toetsen afgenomen om te controleren of de woorden bij de leerlingen zijn ‘binnen gekomen’.

Het is de bedoeling dat alle leerkrachten in elke les een verbinding proberen te maken met de woorden van de week, maar ook dat er in alle lessen talig instructie wordt geboden, dwz. begrippen worden op meerdere manier benoemd en uitgelegd. Bijvoorbeeld als de leerkracht in de rekenles het begrip ‘delen’ uitlegt, probeert hij of zij dit begrip reken-technisch maar ook taal-technisch te duiden en in verschillende contexten te plaatsten. Hetzelfde geldt voor de gymnastiekles en de lessen creatieve vorming. Woordenschat onderwijs beperkt zich m.a.w. niet tot het geven van een lesje een of twee keer per week.

Leerlingen worden expliciet en impliciet uitgenodigd om zelf woorden in te brengen en vragen te stellen over woorden. Dit lijkt voor de hand te liggen, maar een open cultuur waarin leerlingen kwetsbaar durven te zijn en durven te benoemen wat zij niet weten, waarin vragen een blijk van nieuwsgierigheid zijn, is essentieel voor goed taalonderwijs en is door de leerwerkteams gekozen als een van de pijlers van het woordenschatonderwijs.

We zijn nu enkele maanden op pad met deze interventies, die elke 6 weken opnieuw worden geëvalueerd en aangescherpt. Wat mij betreft is de grootste winst dat er zo veel meer bewustzijn is ontstaan bij onze leerkrachten over hun rol

binnen het Nederlandse woordenschatonderwijs aan de leerlingen van Rosj Pina die voor een groot deel Nederlands als tweede of andere taal spreken.

Amsterdam, 2 oktober 2017